

1. Χάρτης Νομού Μαγνησίας.

ΜΥΚΗΝΑΪΚΗ ΜΑΓΝΗΣΙΑ

Στο νομό Μαγνησίας έχουν επιστημανθεί, μετά από ανασκαφική ή επιφανειακή έρευνα, οι μυκηναϊκές θέσεις που αναφέρονται παρακάτω. Οι θέσεις αυτές δεν κατοικήθηκαν μόνο κατά τη μυκηναϊκή εποχή· στις περισσότερες απ' αυτές παρατηρείται μια συνέχεια της πολιτισμικής εξέλιξης, που ξεκινάει από τα νεολιθικά χρόνια και συνεχίζεται αρκετές φορές ως το τέλος των μυκηναϊκών ή πολύ αργότερα. Μερικές απ' αυτές τις θέσεις έχουν γίνει γνωστές από την ακμή τους σε άλλες περιόδους, που δεν σχετίζονται με τη μυκηναϊκή εποχή. Τέτοιες είναι η μαγούλα Ζερέλια, η μαγούλα Αλμυριώτικη, οι Φερές (σχ. 1).

Βασιλική Αδρύμη-Σισμάνη, Ζωή Μαλακασιώτη, Ανθή Μπάτζιου-Ευσταθίου

Αρχαιολόγοι

Η περιοχή του Βόλου φαίνεται ότι ήταν από τις σημαντικότερες θέσεις της μυκηναϊκής Θεσσαλίας, αν όχι η σημαντικότερη. Εδώ αναπτύχθηκαν περίπου ταυτόχρονα τρεις οικισμοί, που ζουν παράλληλα από το τέλος της νεολιθικής ως το τέλος περίπου της μυκηναϊκής εποχής. Πρόκειται για τα «Παλιά» στο Κάστρο του Βόλου, το Διμήνι και τα Πευκάκια.

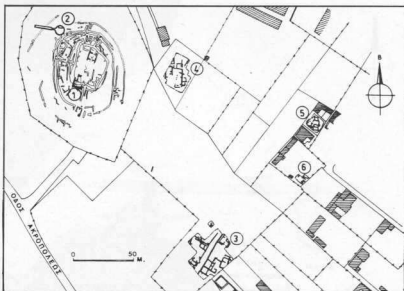
Παλιά Βόλου - Λόφος Αγ. Θεοδώρων

Στη θέση «Κάστρο» ή 'Άγιοι Θεόδωροι, στη συνοικία Παλιά του Βόλου, ο Α. Αρβανιτόπουλος αποκάλυψε το 1901-1922 τμήμα σημαντικού μυκηναϊκού κτηρίου με δάπεδα από ασβεστοκονίαμα, που βρίσκονταν ακριβώς πάνω από ένα στρώμα νεολιθικό. Επίσης στη διάρκεια της ανασκαφικής έρευνας παρατήρησε μεσαιωνικά, κλασικά, αρχαϊκά και γεωμετρικά στρώματα.

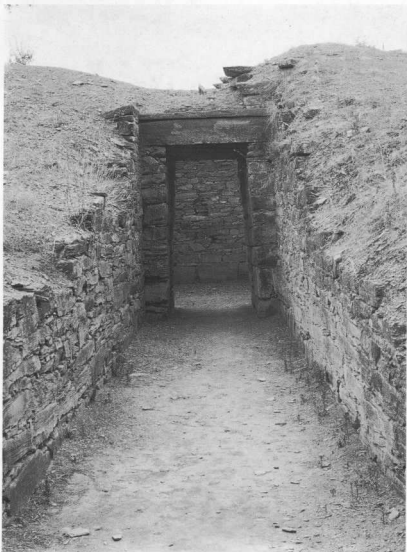
Το 1956-1957 και 1960-1961 ο Δ. Ρ. Θεοχάρης έσκαψε στην ίδια θέση με πολλή προσοχή.

Στις παρειές του λόφου των Παλιών ο Δ. Ρ. Θεοχάρης έφερε στο φως κεραμική της ΠΕ, της ΜΕ και της Μυκηναϊκής εποχής καθώς και ερείπια κατοικιών. Συγκεκριμένα στη ΝΔ παρειά του γηλόφου αποκάλυψε μεγαλύτερο τμήμα του μυκηναϊκού «ανάκτορου» που είχε πρωτοαποκαλυφθεί από τον Α. Αρβανιτόπουλο. Το «ανάκτορο» είχε κτιστεί στην ΥΕΙΙΒ περίοδο επάνω σε λειψάνα της ΥΕ I-II και καταστράφηκε από πυρκαγιά στην ΥΕ III C περίοδο. Λίγο πιο νότια, διερευνητικές τομές αποκάλυψαν αρκετές οικοδομικές φάσεις μέσα σε μυκηναϊκό στρώμα πάχους 3 μ. Τα ευρήματα που συλλέχτηκαν ήταν ειδώλια του τύπου Ψ και Φ της ΥΕ III B-C και όστρακα αγγείων με παραστάσεις πολεμιστών της ΥΕ III C. Στο χώρο αυτό δεν υπήρχε στρώμα καταστροφής.

Υπομυκηναϊκά και Πρωτογεωμετρικά λειψάνα προηγούνταν των Μυκηναϊκών. Ανασκάφτηκαν ακόμα μερικοί τάφοι παιδικού πρωτογεωμετρικοί. Αρκετές αρχαιολογικές τομές, εκεί όπου



2. Τοπογραφικό σχέδιο μυκηναϊκού οικισμού Διμήνιου. 1. Μυκηναϊκό μέγαρο. 2. Θολωτός μυκηναϊκός τάφος. 3-6. Τμήματα του μυκηναϊκού οικισμού.



1. Διμήνι. Είσοδος του θολωτού μυκηναϊκού τάφου.



3. Χάρτης Βορείων Σποράδων.

πια το επιπλέον η πυκνή δόμηση της συνοικίας των Παλίων, έχουν πραγματοποιηθεί από την υπηρεσία μας μετά το 1962 έως σήμερα. Στις περισσότερες από αυτές έχει παρατηρηθεί ότι, μετά το στρώμα με τα Μεσαιωνικά λείψανα, ακολουθεί ένα πολύ ενδιαφέρον στρώμα παλαιοχριστιανικής περιόδου και στη συνέχεια μια σημαντικότατη επίχωση πάχους 2-3 μ. πρωτογεωμετρικής και γεωμετρικής περιόδου με τέσσερις οικοδομικές φάσεις και ενδιαφέρουσα κεραμική. Στη συνέχεια έπεται ένα στρώμα πάχους 0,50-0,60 μ. που ανήκει στη μυκηναϊκή περίοδο. Από τα αρχιτεκτονικά λείψανα, την κεραμική και τα μικρά ευρήματα η εικόνα της μυκηναϊκής περιόδου είναι αδύνατη. Ακολουθούν ενδιαφέροντα λείψανα ΜΕ περιόδου και αποκαλύπτονται τρεις οικοδομικές φάσεις. Το 1980 σημαντικότατο νεκροταφείο αποκαλύφθηκε στη Ν. Ιωνία Βόλου. Στο νεκροταφείο αυτό αποκαλύφθηκαν τάφοι όλων των πολιτισμικών περιόδων που απαντώνται στο λόφο των Παλίων. Το μεγαλύτερο μέρος των τάφων χρονολογείται στην Πρωτογεωμετρική και Γεωμετρική περίοδο.

Διμήνη

Η θέση είναι κυρίως γνωστή από

το Νεολιθικό οικισμό που αποκαλύφθηκε στις αρχές του αιώνα μας από τον Χρήστο Τσοούντα πάνω σ' ένα χαμηλό λόφο που απέχει 5 χιλ. ΝΔ του Βόλου. Ωστόσο, ήδη από το 1886 είχε ανασκαφεί σε μικρή απόσταση (300 μ.) ΝΔ από το λόφο με τα νεολιθικά λείψανα ένας μεγάλος θολωτός τάφος. Ο τάφος, γνωστός ως Λαμιόσπιτο, σκάφτηκε από τους αρχαιολόγους Lölling και Wolters και, παρόλο που ήταν εν μέρει συλημένος, έδωσε πλούσια ευρήματα. Ένας θησαυρός από χρυσά κοσμήματα, χάντρες, περιδέραια από υαλόμαζα, ελεφαντοστέινα εξαρτήματα καθώς και χάλκινα όπλα βρέθηκαν δίπλα στους ανθρώπινους σκελετούς. Ο τάφος έχει διάμετρο 8,50 μ. και είναι κτισμένος από πλακαρές πέτρες με ανακουφιστικό τρίγωνο πάνω από το υπέρθυρο. Στο εσωτερικό της θόλου, κοντά στον τοίχο, είχε κτιστεί λάρνακα από άψητες πλίνθους. Χρονολογείται στην ΥΕ III Α2 περίοδο από τα αγγεία που βρέθηκαν στο δρόμο του τάφου.

Αργότερα, το 1901, ο Β. Στάης αποκάλυψε έναν δεύτερο θολωτό τάφο πάνω στη ΒΔ πλευρά του λόφου (εικ.1). Ο δεύτερος τάφος είναι πιο καλοκτισμένος από τον τάφο στο Λαμιόσπιτο και έχει διάμετρο 8,30 μ. Φέρει και αυτό ανακουφιστικό τρίγωνο πάνω από το υπέρθυρο και

έχει κτιστή λάρνακα από πλακαρές πέτρες στη βόρεια εσωτερική πλευρά της θόλου. Ο τάφος ήταν συλημένος και μόνο μερικοί χρυσοί ψήφοι και λίγα γυάλινα σπειροειδή κοσμήματα ξέφυγαν από την προσοχή των αρχαιοκαπήλων. Από τα όστρακα του δρόμου χρονολογείται στην ΥΕ III Β2 περίοδο. Κατά τη διάρκεια των ανασκαφών του Νεολιθικού οικισμού (1901-1903) βρέθηκαν πάνω στο λόφο και δύο κιβωτίοσχημοι μυκηναϊκοί τάφοι. Ο ένας σκάφτηκε από τον Β. Στάη και περιείχε δύο πήλινα ειδώλια τύπου Φ, μία γραπτή ραμφόστομη πρόχου της ΥΕ IIIΑ2, ένα σφαιρικό αλάβατρο και ένα χειροποίητο ματθαϊνέο αγγείο. Ο δεύτερος κιβωτίοσχημος τάφος σκάφτηκε από τον Χρ. Τσοούντα και περιείχε δύο θήλαστρα με γραμμική διακόσμηση της ΥΕ IIIΑ2 και ένα Φ-σχημο ειδώλιο. Τα παραπάνω ταφικά ευρήματα, επειδή δεν σχετίζονταν με κανένα αρχιτεκτονικό στοιχείο, οδήγησαν τον κύριο ανασκαφέα του Διμηνίου Χρ. Τσοούντα να διατυπώσει την άποψη ότι οι νεκροί που θάφτηκαν στους τάφους του Διμηνίου δεν πρέπει να κατοικούσαν εκεί, αλλά σε άλλο μέρος. Μόλις το 1978 αποκαλύφθηκαν στο Διμήνη τα πρώτα λείψανα μυκηναϊκών σπιτιών, ενώ το 1980 εκτεταμένη ανασκαφική έρευνα έφερε στο φως τα πιο σημαντικά λείψανα μυκηναϊκού οικισμού στην περιοχή μας. Σήμερα πιστεύουμε ότι ένας μεγάλος οικισμός εκτεινέται αμέσως κάτω από το λόφο με τα νεολιθικά λείψανα, κυρίως βόρεια και ανατολικά, στην πεδιάδα προς την πλευρά της θάλασσας, σε μια έκταση περίπου 100 στρεμμάτων. Δεξιά και αριστερά από έναν φαρδύ δρόμο έχουν αποκαλυφθεί (σχ.2,3) πέντε μεγάλα σπίτια, που ταυτίζονται χωρίς αμφιβολία με ιδιωτικές κατοικίες. Τα σπίτια αυτά είναι σύνθετα και συνήθως αποτελούνται από ένα κύριο δωμάτιο και δύο άλλα μικρότερα. Όλα τα σπίτια, αν και έχουν παράπλευρα βοηθητικά κτίσματα, απέχουν μεταξύ τους ώστε να αφήνουν ανάμεσα τους ελεύθερους χώρους για κοινή χρήση.



2. Διμήνη. Άποψη του μυκηναϊκού οικισμού.

Ανάμεσα από τα σπίτια διέρχεται ο δρόμος, που πλασιώνεται και στις δύο πλευρές του από λιθοκτιστούς τοίχους, που σε ορισμένα σημεία είναι οι ίδιοι οι εξωτερικοί τοίχοι των γειτονικών, προς το δρόμο, σπιτιών. Και τα πέντε σπίτια που αποκαλύφθηκαν έχουν ενιαίο προσανατολισμό προς τα νότια, παράλληλα προς την κατεύθυνση του δρόμου (εικ. 2).

Αργότερα, σε ανασκαφικές έρευνες που έγιναν στην πεδιάδα στα ανατολικά του λόφου και σε μικρή απόσταση από την ανασκαφή του 1980, αποκαλύφθηκαν και άλλα τμήματα του μυκηναϊκού οικισμού.

Εκείνο που πρέπει να παρατηρήσουμε ιδιαίτερα είναι ότι όλα τα σπίτια που σκάφθηκαν ανήκουν στην τελική φάση του οικισμού και χρονολογούνται στην ΥΕ ΙΙΙΒ2 και ίσως στις αρχές της ΥΕ ΙΙΙΓ1. Στη φάση αυτή ο οικισμός εγκαταλείφθηκε από άγνωστη αιτία και η θέση ξανακατοικήθηκε στα νεότερα χρόνια. Το κέντρο του οικισμού θα πρέπει να το αναζητήσουμε πάνω στο λόφο με τα νεολιθικά λείψανα. Εκεί, στη ΝΔ άκρη της κεντρικής αυλής, σώζονται τα θεμέλια ενός μεγάλου μυκηναϊκού μεγάρου, μπρος από το

οποίο βρέθηκαν λείψανα μεγάλης εστίας. Δυστυχώς το μέγαρο αυτό είναι κατεστραμμένο στο μεγαλύτερο μέρος του αλλά μπορεί να χρονολογηθεί με ασφάλεια στα υστεροελλαδικά χρόνια, γιατί η θεμελίωσή του έγινε πάνω στον πρώτο και το δεύτερο περίβολο του νεολιθικού οικισμού, όταν αυτοί είχαν πάψει προφανώς να λειτουργούν και είχαν ισοπεδωθεί, και γιατί στη θεμελίωσή του χρησιμοποιήθηκαν οι σχιστόπλακες από τους γειτονικούς μεσοελλαδικούς τάφους.

Ασφαλώς στους βασίλεις αυτού του μεγάρου θα πρέπει να αποδοθούν σήμερα χωρίς καμιά αμφιβολία οι δύο θολωτοί τάφοι που αποκαλύφθηκαν παλιότερα στο Διμήνη. Ολοκληρώνοντας την παρουσίαση των μυκηναϊκών ερειπίων που μας είναι μέχρι σήμερα γνωστά στο Διμήνη, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι στο Διμήνη δεν έχουμε ένα μικρό μυκηναϊκό πόλισμα, αλλά ένα εκτεταμένο μυκηναϊκό κέντρο που εγκαταλείφθηκε στο τέλος της ΥΕΙΙΙ περιόδου και που κατοικήθηκε τουλάχιστον από την ΥΕ ΙΙΙΑ. Το κέντρο αυτό, όπως έδειξαν οι βασιλικοί τάφοι, ήταν πλούσιο σε χρυσό, υαλόμαζα και ελεφαντόδοντο,

ήταν ένα κέντρο αντίξοιο των επικών ηρώων και των μυθολογικών παραδόσεων που αναφέρονται στην περιοχή του Παγασητικού κόλπου. Ύστερα από τα τελευταία ανασκαφικά ευρήματα στο Διμήνη, πιστεύουμε ότι πρέπει να ξανακοιτάξουμε τις γραπτές μαρτυρίες που αναφέρονται στο μεγάλο μυκηναϊκό κέντρο της Ιωλκού και οι οποίες μας οδηγούν να αναθεωρήσουμε την άποψή μας για την ταύτιση του μεγάλου αυτού μυκηναϊκού κέντρου.

Πευκάκια

Η χερσόνησος Πευκάκια βρίσκεται απέναντι από το Βόλο, στο ΒΑ άκρο της αρχαίας Δημητριάδας. Αποτελεί το ανατολικό πέρας του βόρειου λιμανιού της πόλης. Έχει υψόμετρο 17 μ. και απέχει από το Βόλο 1,5 χμ.

Η έρευνα στα Πευκάκια άρχισε το 1889, μετά τη δημοσίευση από τον Ρ. Wolters μιας ομάδας μυκηναϊκών αγγείων που προέρχονταν από τάφους αυτής της θέσης. Τα αγγεία αυτά τότε βρίσκονταν στη συλλογή Αποστολίδη, η οποία αργότερα περιήλθε στο Μουσείο Βόλου. Το 1901 ο Β. Στάης και το 1906-



3. Κάτω Μαυρόλοφος. Εσωτερικό του μυκηναϊκού λαζυτού θαλαμοειδούς τάφου.

1910 ο Απ. Αρβανιτόπουλος ανέσκαψαν τάφους μυκηναϊκούς αλλά και παλαιοχριστιανικούς καθώς και τα ερείπια μιας μικρής παλαιοχριστιανικής εκκλησίας. Την ύπαρξη σπουδαίου μυκηναϊκού και προμυκηναϊκού οικισμού στη θέση αυτή σημειώνει ο Χρ. Τσοσίνας και οι Wace-Thompson. Ο Stählin, λόγω της ύπαρξης μυκηναϊκών τάφων, πιστεύει ότι εδώ βρίσκεται το νεκροταφείο της Ιωλκού.

Ο Δ. Ρ. Θεοχάρης το 1957 πραγματοποίησε στρωματογραφική έρευνα, η οποία αποκάλυψε παχιές επιχώσεις της ΥΕ Ι-III, στρώματα της μέσης και πρώιμης Χαλκοκρατίας και της νεότερης Νεολιθικής. Από το 1967-1977 ομάδα Γερμανών αρχαιολόγων με επικεφαλής τον Vi. Mijoljic ανέλαβε την πληρέστερη έρευνα των στρωμάτων που είχαν αποκαλυφθεί με την ανασκαφή Θεοχάρη.

Από το 1986 και εξής η ΙΓ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων έχει αναλάβει την έρευνα στην ευρύτερη περιοχή της μαγούλας Πευκία, με σκοπό να εντοπιστούν τα όρια του προϊστορικού οικισμού. Ο Δ. Ρ. Θεοχάρης ταύτισε τη θέση Πευκία με τη μυκηναϊκή Νήλεια, δηλαδή την πόλη

που ίδρυσε ο Νηλέας, αδελφός του Πελία, βασιλιά της Ιωλκού, και του Αίσωνα. Ο Νηλέας, αφού μάλωσε με τον Πελία για το ποιος θα βασιλέψει στην Ιωλκό, πήγε στη Μεσσηνία όπου έχτισε την Πύλο μαζί με τον ετεροθαλή αδελφό του Αμυθάονα.

Η κατοίκηση στο χώρο είναι συνεχής από τη Νεότερη Νεολιθική ως την ΥΕ IIIB. Λόγω της επίκαιρης θέσης του, αναπτύχθηκε και εξελίχθηκε σε σημαντικό εμπορικό σταθμό, μέσω του οποίου επικοινωνούσε η θεσσαλική ενδοχώρα με περιοχές όπως η Θράκη, η Μ. Ασία, τα νησιά του Αιγαίου και η Νότια Ελλάδα. Κατά την Πρωτοελλαδική εποχή διαπιστώθηκε η ύπαρξη κεραμικής από τα Βαλκάνια και την Τροία. Στα Μεσοελλαδικά στρώματα διαπιστώθηκαν εισαγωγές από την Τροία και τις Κυκλάδες. Οι νεότερες φάσεις του οικισμού είναι οι καλύτερα διατηρημένες. Προς τα νότια της μαγούλας, πάνω από τα Μεσοελλαδικά μεγαροειδή και αιμιωτά σπία, βρέθηκε νεκροταφείο με κηωτόσχημους τάφους και περίβολο που συνέχισε να χρησιμοποιείται ως την ΥΕ II. Πάνω από το νεκροταφείο αυτό υπάρχουν σπία της ΥΕ III. Στα δυτικά

αποκαλύφθηκε η προέκταση του νεκροταφείου που προαναφέρθηκε. Αυτό περιλάμβανε χτιστούς ορθογώνιους τάφους με είσοδο – όχι όμως θαλαμωτούς.

Από το καλοκαίρι του 1986, κατά τις ανασκαφικές έρευνες που διενεργεί η ΙΓ' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων, έχουν αποκαλυφθεί αρχιτεκτονικά λείψανα μυκηναϊκών σπιτιών ΝΑ της μαγούλας, ενώ κινητά ευρήματα έχουν εντοπιστεί και σε άλλα πιο απομακρυσμένα σημεία της ευρύτερης περιοχής. Όπως έχει διαπιστωθεί πάνω στη μαγούλα Πευκία και στις τομές έξω απ' αυτήν, ο οικισμός εγκαταλείπεται στο τέλος της ΥΕ IIIB. Η περιοχή ξανακατοικήθηκε στα ελληνοιστικά χρόνια, όταν ιδρύθηκε η Δημοτριδα.

Στο Βελεστίνο και την ευρύτερη περιοχή του εντοπίστηκαν μυκηναϊκοί οικισμοί. Στο ίδιο το Βελεστίνο (αρχαίες Φεραί) και στην Πέτρα.

Φεραί

Το σημερινό Βελεστίνο καταλαμβάνει το ΝΑ μέρος των αρχαίων Φερών, αφήνοντας αδό-

μητο το μεγαλύτερο και σημαντικότερο τμήμα της αρχαίας πόλης. Ο πρώτος που ασχολήθηκε με την τοπογραφία των Φερών ήταν ο Ρήγας ο Βελεστινλής στα τέλη του 18ου αι. συντάσσοντας την «επιπεδογραφία» της Φεράς. Στις αρχές του 20ού αι. άρχισε η συστηματική αρχαιολογική έρευνα με τους Χρ. Τσουντά, Α. Wace και Μ. Thompson ως προς τις προϊστορικές αρχαιότητες, ενώ οι Απ. Αρβαντιόπουλος και Υ. Βέκιγνον έσκαψαν μνημεία ιστορικών χρόνων. Στα ΒΔ της σημερινής πόλης βρίσκεται η μαγούλα Μπακάλη, που χαρακτηρίστηκε από τον Απ. Αρβαντιόπουλο «ως ο μέγιστος και ύψιστος των εν Θεσσαλία προϊστορικών λόφων» και κατοικήθηκε από το τέλος της Νεολιθικής εποχής ή την αρχή της Χαλκοκρατίας. Η μνηγμαϊκή εποχή αποτελεί μια από τις σημαντικότερες στην ιστορία των Φερών. Με τις Φεράς συνδέεται ο μύθος του Αδμήτου και της Άλκηστης, ενώ το όνομα της πόλης αναφέρεται στον κατάλογο των πλοίων (λίαιδα Β 711-715). Τις μνηγμαϊκές παραδόσεις φαίνεται να επιβεβαιώνει η σύγχρονη ανασκαφική έρευνα. Ήδη από το 1920 - 1927, κατά τις ανασκαφές του Απ. Αρβαντιόπουλου και του Υ. Βέκιγνον, στα ΒΔ της μαγούλας Μπακάλη ανασκάφτηκε ο ναός του Θαύλιου Δία. Κάτω από το στρώμα του 4ου αι. π.Χ., που χτίστηκε ο κλασικός ναός, αποκαλύφθηκαν ίχνη παλιότερων ιερών, του 6ου, 7ου και 8ου αι. π.Χ., καθώς και κεραμική μνηγμαϊκής περιόδου και ειδώλια, πράγμα που σημαίνει συνέχεια στη λατρεία κατά τη διάρκεια όλων των παραπάνω εποχών. Κατά τη διάρκεια των ανασκαφών της τελευταίας δεκαετίας αποκαλύφθηκαν λείψανα μνηγμαϊκών σπιτιών, θαλαμοειδής τάφος με αγγεία της ΥΕ Ι και ΥΕ ΙΙ νότια και εισαγμένα, κεραμικός κλίβανος κ.ά.

Διαπιστώνουμε ότι η κατοίκηση είναι συνεχής σε όλη τη μνηγμαϊκή εποχή με ομαλή συνέχεια προς την πρωτογεωμετρική και γεωμετρική εποχή. Πρόκειται για μια από τις ελάχιστες και ίσως τη μοναδική θέση στην πε-

ριοχή με αδιάσπαστη συνέχεια, που τεκμηριώνεται από όλα τα στοιχεία που συνθέτουν έναν οικισμό: αρχιτεκτονικά, ιερή, τάφοι. Η μνηγμαϊκή πόλη είχε πολύ μεγάλη έκταση, αφού απλώνεται από την περιοχή του Αγ. Κωνσταντίνου ως τη μαγούλα Μπακάλη και από το ύψωμα Καστράκι, βόρεια της Υπέρειας Κρήνης, και τον Αγ. Χαράλαμπο ως το ναό του Θαυλιού Διός. Τείχη μνηγμαϊκά δεν έχουν διαπιστωθεί, φαίνεται όμως ότι η μαγούλα Μπακάλη έπαιξε το ρόλο ακρόπολης: στα ανατολικά και νότια αυτής βρίσκονται νεκροταφεία και ακόμα νοτιότερα και ανατολικότερα τα σπίατα.

Πέτρα

Τρία χιλιόμετρα ΒΑ του Στεφανοβικείου βρίσκονται τρεις λόφοι, ανεξάρτητοι ο ένας από τον άλλο, κοντά στην οχθη της αποξηραμένης λίμνης Βοΐθης ή Κάρλας. Η θέση αυτή απασχόλησε τους περιηγητές και ερευνητές ήδη από τον προηγούμενο αιώνα, λόγω του τείχους πάχους 5 μ. που περιβάλλει τον υψηλότερο λόφο και χαρακτηρίστηκε «κυκλώπειο». Ο χώρος έχει κατοικήθει από τη νεολιθική περίοδο ως τα μνηγμαϊκά χρόνια και από τα κλασικά χρόνια ως τα βυζαντινά. Φαίνεται ότι ο μνηγμαϊκός οικισμός είναι αυτός που είχε τη μεγαλύτερη έκταση απ' όλους, αφού, όπως έδειξε οι επιφανειακές και ανασκαφικές έρευνες του VI. Milošić, απλωνόταν στους τρεις λόφους, στην κοιλάδα ανάμεσά τους και γύρω από αυτούς. Η Πέτρα κατοικήθηκε ως το τέλος της ΥΕΙΙΒ και πιθανόν και στην ΥΕ ΙΙΙΓ, σύμφωνα με όστρακα που περιουλλέχτηκαν σε πρόσφατη επιφανειακή έρευνα. Κατά τον Hope Simpson, ταυτίζεται με την ομηρική Βοΐθη, που αναφέρεται στον κατάλογο των πλοίων.

Στις περισσότερες από τις θέσεις που έχουν επισημανθεί στην περιοχή Αλμυρού δεν έχουν πραγματοποιηθεί συστηματικές αρχαιολογικές έρευνες.

Μαγούλα Αϊδινιώτικη

Στο Κρόκιο πεδίο, μεταξύ των Μικροθρών και 7 χιλ. ΒΑ της πόλης του Αλμυρού, υπάρχει μεγάλη μαγούλα που ονομάζεται Αϊδινιώτικη. Ανασκαφές μικρής έκτασης και όχι μέχρι το παρθένο στρώμα πραγματοποιήσε το 1905 ο Χρ. Τσουντάς και το 1907 ο Απ. Αρβαντιόπουλος. Αποκαλύφθηκαν τοίχοι από ξηρολιθιά και κεραμική που χρονολογείται στη Νεότερη Νεολιθική και κυρίως στην πρώτη και Μέση Εποχή του Χαλκού, ανάμεσά τους όμως υπήρχαν και μερικά όστρακα ΥΕ ΙΙΙΒ.

Μαγούλα Αλμυριώτικη

Αναφέρεται ως θέση κοντά στον Αλμυρό, με στοιχεία Νεολιθικής εποχής, Μεσοελλαδικής και ΥΕ ΙΙΙ Α και Β. Ο Ν. Γιαννιόπουλος σε άρθρο του αναφέρει ένα χάλκινο δακτυλίδι με στρωγγυλή σφενδονή και διακόσμηση αλληπαλλήλων γωνιών που προέρχεται από προϊστορικό οικισμό, περί τον Αλμυρό.

Ζερέλια

Ο γήλοφος Ζερέλια βρίσκεται μεταξύ δύο λιμνών, 5 χιλ. ΝΔ του Αλμυρού. Ο F. Stählin ταυτίζει στη θέση αυτή την αρχαία πόλη Ίτων με το περίφημο ιερό της Ιτωνίας Αθηνάς. Ο Volzgraff το 1906 αποκάλυψε μόνο προϊστορικό και ελληνοιστικό αρχαίο υλικό, και διατύπωσε τη γνώμη ότι η άποψη του Stählin είναι λανθασμένη και το ιερό τέμενος της Ιτωνίας Αθηνάς βρίσκεται κάπου στη Φθιώτιδα, ενώ στο χωριό Καραντζαναγλί ίσως βρισκόταν η Ίτων των ιστορικών χρόνων. Πολύ πιθανή φαίνεται η άποψη του G.O. Müller, που τοποθετεί το ναυθεοσαστικό τέμενος της Ιτωνίας Αθηνάς στο Κιέριο Καρδίτσας. Οι ανασκαφές που πραγματοποιήσε η Αγγλική Αρχαιολογική Σχολή με τους Α. J. B. Wace και M.S. Thompson το 1908 στην κορυφή του γηλόφου αποκάλυψαν στρώμα πάχους 1 μ., με επίχωση που ανή-

κει στον 4ο αι. π.Χ.: πιο κάτω ακολουθεί προϊστορικό στρώμα πάχους 6-8 μ., στο οποίο αντιστοιχούν οκτώ στρώματα με διαδοχικές κατοικήσεις. Από αυτά, τέσσερα ανήκουν στη Νεολιθική περίοδο και τέσσερα στην εποχή του Χαλκού. Από τη χειροποίητη κεραμική που συλλέχτηκε ξεχωρίζουν δύο ομάδες: (1) Η ντόπια, που ανήκει στον τύπο Α3α και Α3β (σύμφωνα με την ταξινόμηση του Νεολιθικού υλικού από τον Χρ. Τσούντα) και στον τύπο Α1 (μόνοχρωμη). (2) Η εισαγόμενη, που ανήκει στον τύπο Β3α και Β3β και Β3γ.

Γενικά το μεγαλύτερο ποσοστό της κεραμικής ανήκει στη Νεολιθική περίοδο. Αρκετή είναι η Μινυακή κεραμική. Στο 8ο στρώμα βρέθηκαν και μερικά όστρακα της τελευταίας μεκηναϊκής περιόδου. Το 8ο στρώμα χρονολογείται το 1200 π.Χ. Στο στρώμα αυτό βρέθηκαν και οκτώ κητιδώσιχοι τάφοι της εποχής του Χαλκού που περιείχαν διάτρητο πέλεκυ, χάλκινο εγχειρίδιο, χάντρες υαλίνης. Ακόμα, δύο, τρία όστρακα Γεωμετρικής περιόδου που βρέθηκαν είναι παρόμοια μ' αυτά της Μαρμαριανής και της Θεοτόκου. Φαίνεται ότι στα Ζερβλία αναπτύχθηκε κυρίως ο Νεολιθικός πολιτισμός, που σιγά - σιγά παρήκμασε και γύρω στο 1200 π.Χ. υπήρξε κάποια νέα ακμή στη θέση αυτή.

Κάτω Μαυρόλοφος

Στη θέση Μαμαλαϊκά του χωριού Κάτω Μαυρόλοφος, που βρίσκεται ΝΔ του Αλμυρού, ανακαλύφθηκε της ΙΓ' Εφορείας Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων αποκάλυψαν τυχαία το 1984 θαλαμοειδή λαξευτό τάφο Μυκηναϊκής περιόδου. Ο τάφος αυτός από τα κτερίσματα του χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΙΑ - Β περίοδο (εικ. 3) και είναι το πρώτο αρχαιολογικό εύρημα στη θέση αυτή, η οποία κηρύχθηκε αρχαιολογικός χώρος. Σε πρώτη φάση απαιτείται επιφανειακή έρευνα για τον εντοπισμό περισσότερων αρχαίων λειψάνων, που πιθανότατα πρέ-

πει να υπάρχουν στην περιοχή. Η έρευνα δεν έχει ολοκληρωθεί.

Πτελεός

Πέντε θολωτοί τάφοι αποκαλύφθηκαν στη θέση Γρίτσα, όπου η ακρόπολη του αρχαίου Πτελεού. Τέσσερις από αυτούς βρίσκονται στους πρόποδες της ακρόπολης ΒΔ, όχι μακριά από τον ομώνυμο γήλοφο της Γρίτσας, στην οποία βρέθηκαν τα ερείπια ενός Μεσοελλαδικού οικισμού: η θόλος Β βρέθηκε ανάμεσα σε τάφους Μεσοελλαδικούς, οι θόλοι C και D περίπου 60 με 90 μ. προς τα ΒΔ και τέλος η θόλος Α 50 μ. περίπου ΝΔ της θόλου C. Η θόλος E, που κατά τον H. Simpson ήταν ένα σύνολο τάφων μ' αυτούς της Γρίτσας, κατασκευάστηκε στην κορυφή ενός λόφου που βρίσκεται προς Β του γειτονικού χωριού 'Αγ. Θεόδωροι, στη θέση Μεταφίδι. Η έρευνα αυτών των τάφων πραγματοποιήθηκε από τον N. Βερβελή το 1951, το 1952 και το 1953.

Ο **θολωτός τάφος Α** είναι ο καλύτερα διατηρημένος στη θέση Γρίτσα. Ο δρόμος του τάφου έχει κατεύθυνση από δυμάς προς ανατολάς και μήκος 2,90 μ. Το στόμιο του αρχίζει από πλάτος 1,20 μ. και καταλήγει σε πλάτος 1,02 μ. στην είσοδο της θόλου. Το υπέρθυρο στην είσοδο της θόλου δεν διατηρήθηκε στη θέση του και αποτελούνταν από δύο μεγάλες πλάκες. Η θόλος σχηματίζει κανονικό κύκλο διαμέτρου 4,06 μ., έχει σωζόμενο ύψος 3,10 μ. και είναι κτισμένη με λεπτές σχιστοειδείς πλάκες. Από τις κλίσεις στον άξονα της θόλου μπορούμε να υπολογίσουμε το αρχικό της ύψος που πρέπει να έφθανε γύρω στα 4,50 μ. Το δάπεδο της θόλου είναι χαμηλότερο κατά 0,20 μ. από το δάπεδο του δρόμου.

Ο **θολωτός τάφος Β** σώζεται σε μικρό ύψος. Ο δρόμος του, με κατεύθυνση ΒΑ, έχει μήκος 2,10 μ. και πλάτος περίπου 0,70 μ. Η τοιχοδομία αποτελείται από πέτριες πλατιές σχιστοειδείς. Η θόλος έχει διάμετρο 1,90 μ. και σώζεται σε ύψος 0,70 μ. Το δά-

πεδο της θόλου και του δρόμου αποτελείται από τον φυσικό βράχο και ένα στρώμα γης αναμειγμένο με βότσαλα.

Ο **θολωτός τάφος C** (εικ. 4) διατηρεί τους τοίχους του σε πολύ μεγάλο ύψος. Ο δρόμος προσανατολίζεται προς βορρά και αποκλίνει κάπως από τον οριζόντιο άξονα της θόλου. Έχει μήκος 2 μ. και πλάτος 1,07 μ. έως 0,90 μ. κοντά στην είσοδο της θόλου. Οι πλαϊνοί τοίχοι του συγκλίνουν. Το υπέρθυρο πάνω στην είσοδο της θόλου έχει μήκος 1,30 μ., πλάτος 0,55 μ. και ύψος 0,08 μ. Η θόλος έχει διάμετρο 5,20 μ. και ύψος μέγιστο 2,50 μ. Στο δάπεδο και προς Β βρέθηκαν 2 λάκκοι γεμάτοι με οστά.

Ο **θολωτός τάφος D** είναι σχεδόν ολοκληρωτικά καταστραμμένος. Ο δρόμος διατηρείται. Η θόλος έχει διάμετρο 3,70 μ. και σώζεται σε ύψος 0,60 μ.

Ο **θολωτός τάφος E** βρίσκεται στους Αγ. Θεόδωρους, σ' ένα γήλοφο που είναι σχεδόν ακέραιος. Ο δρόμος του τάφου, προσανατολισμένος ανατολικά, αποκλίνει κάπως από τον κατά μήκος άξονα της θόλου. Έχει μήκος 4,75 μ. και πλάτος 1,54 μ. και στενεύει μπροστά στην είσοδο της θόλου όπου αποκτά πλάτος 1,05 μ. Είναι κατασκευασμένος από πέτρες αδρές και έχει ύψος 2 μ. Το στόμιο της θόλου έχει ύψος 1,15 μ. Το πλάτος του δρόμου είναι 0,84 μ. κοντά στο έδαφος και μειώνεται σε 0,57 μ. πλάτος κοντά στο υπέρθυρο. Το υπέρθυρο αποτελείται από τρεις πλάκες που έχουν συνολικό μήκος 1,30 μ. Η θόλος έχει διάμετρο 3,54 μ., είναι κτισμένη με μικρές στενόμακρες πέτρες και σώζεται σε ύψος 3 μ. Από τον κάβθο άξονα της θόλου και την καμπυλότητα των τοίχων μπορούμε να υπολογίσουμε ότι το αρχικό ύψος έφτανε τα 3,50 μ. Στο έδαφος μπροστά στην είσοδο υπάρχει λάκκος μεγάλων διαστάσεων που περιείχε τα λείψανα πέντε σκελετών.

Χρονολόγηση. Ο θολωτός τάφος E χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΙΑ2 περίοδο, ενώ ο θολωτός τάφος Α χρησιμοποιήθηκε από την ΥΕ ΙΙΙΑ2 έως και την ΥΕ ΙΙΙC1.

Οι θολωτοί τάφοι Β και C χρησιμοποιήθηκαν κυρίως στην ΥΕ ΙΙΙC1 και ο θολωτός τάφος D χρησιμοποιήθηκε στην ΥΕ ΙΙΙC, αλλά μια υστερότερη ταφή ανήκει στην Εποχή του Σιδήρου.

Πύρασος

Ψηλός επιμήκης λόφος που βρίσκεται κοντά στο λιμάνι της Ν. Αγχιάλου, στο Β άκρο της σύγχρονης κωμόπολης. Η πόλη Πύρασος αναφέρεται στην Ιλιάδα (Β 695), στον «Νηών κατάλογο», μαζί με άλλες δύο πόλεις που ανήκαν στο βασίλειο του Πρωτεσιλάου, την Φυλάκη και την Ίτωνα. Η θέση της Πύρασσου, αντίθετα με τις άλλες δύο πόλεις, ταυτίστηκε με ακρίβεια με το λόφο που βρίσκεται μπροστά από το λιμάνι της Ν. Αγχιάλου, χάρη στη σαφή μαρτυρία του Στράβωνα (ΙΧ, 435) για την Πύρασο και το τέμενος της Δημητράς. Πάνω στο λόφο, ο Δ. Ρ. Θεοχάρης πραγματοποίησε δοκιμαστική ανασκαφική έρευνα το 1956 και το 1958 και αποκάλυψε πλούσια επίγωση των Νεολιθικών χρόνων καθώς και λείψανα Γεωμετρικών και Κλασικών χρόνων. Πάνω στο λόφο δεν αποκαλύφθηκε μυκηναϊκό στρώμα. Στους Ν πρόποδες του λόφου, στην περιοχή της βασιλικής Γ, διαπιστώθηκε αξιόλογο μυκηναϊκό στρώμα που χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΙ. Αν και δεν επεκτάθηκαν οι ανασκαφές στο χώρο αυτό, ωστόσο η ύπαρξη αυτού του στρώματος επιβεβαιώνει τον «Νηών κατάλογο» και μαρτυρεί για την ύπαρξη της μυκηναϊκής πόλης της Πύρασσου.

Φθιώτιδες Θήβες

Βρίσκονται κοντά στο χωριό Μικροθήβες, στην οδό Βόλου - Αλμυρού, 4 χιλ. δυτικά από την Ν. Αγχιάλο. Η πόλη αναφέρεται από τον Στράβωνα και η θέση επιβεβαιώθηκε από τις ανασκαφικές έρευνες που έγιναν το 1907 από τον Απ. Αρβανιτόπουλο. Πάνω στην ακρόπολη βρέθηκαν όστρακα νεολιθικά και λίγα μεσοελλαδικά. Μέσα σ' ένα



4. Πτελέος. Θέση Γρίτσα. Άποψη του θολωτού μυκηναϊκού τάφου.

στρώμα γεωμετρικό ο Απ. Αρβανιτόπουλος βρήκε λίγα όστρακα μυκηναϊκά και δύο θραύσματα από μυκηναϊκά ειδώλια. Η πόλη γνώρισε μεγάλη ακμή στα κλασικά χρόνια και το 217 π.Χ. καταστράφηκε από τον Φίλιππο τον Ε'. Οι ανασκαφές πάνω στην ακρόπολη δεν συνεχίστηκαν και μέχρι σήμερα δεν έχουμε άλλα στοιχεία για την ύπαρξη μυκηναϊκού στρώματος στις Φθιώτιδες Θήβες, εκτός από τα λίγα όστρακα που βρέθηκαν από τον Απ. Αρβανιτόπουλο.

Φυλάκη

Προθρειακή πόλη της Φθιώτιδας Αχαΐας, πρωτεύουσα του Πρωτεσιλάου, ηρώων του σκοτώθηκε στην Τροία (Ιλιάδα Β, 695). Βρισκόταν πιθανότατα σε λόφο 2 χιλμ. Α του χωριού Κιτίκι Αλμυρού. Σήμερα, στη θέση «Κάστρο», υπάρχουν τείχη. Συστηματική αρχαιολογική έρευνα δεν έχει πραγματοποιηθεί, ώστε να συλλεχθούν περισσότερα στοιχεία.

Στις Βόρειες Σποράδες εντοπίστηκαν δύο θέσεις με μυκηναϊκά ευρήματα, μια στη Σκιάθο και μια στη Σκόπελο (σχ. 3).

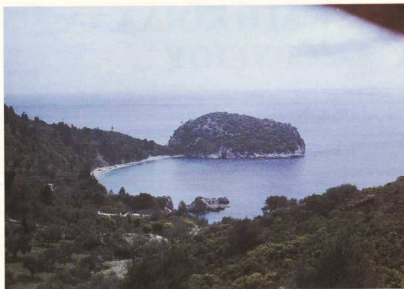
Σκιάθος, θέση «Κεφάλα»

Στο ΒΑ τμήμα του νησιού βρι-

σκεται ο όρμος Ξάνεμο. Στα Α αυτού του όρμου υπάρχει το ύψωμα Κεφάλα, όπου σχετικά πρόσφατα εντοπίστηκε αρχαίος οικισμός.

Η παράδοση για τη Σκιάθο είναι φειδωλή. Αναφέρονται οι Πελασγοί ως κάτοικοι της Σκιάθου, της Πεπαρήθου και της Ίκου, ενώ για τη Σκιάθο λέγεται ότι Μυκηναίοι από τη Θεσσαλία την κατέλαβαν με αρχηγό τον Πελία. Στη θέση Κεφάλα ο αρχαίος οικισμός έχει εντοπισθεί στη Ν πλευρά του υψώματος και στην ανατολική, αλλά γενικά τα αρχιτεκτονικά στοιχεία είναι ελάχιστα. Τα όστρακα μαρτυρούν κατοίκηση από το τέλος ίσως της νεολιθικής, την πρωτοελλαδική, μεσοελλαδική, μυκηναϊκή, πρωτογεωμετρική, αρχαϊκή και κλασική εποχή.

Στα μυκηναϊκά στρώματα που μας ενδιαφέρουν – χωρίς να έχει γίνει ανασκαφή και μόνο από τις παρατηρήσεις στο χώρο – φαίνεται ότι το ύψωμα κατοικήθηκε καθ' όλη τη διάρκεια της ΥΕ ΙΙΙ, αλλά προς το τέλος αυτής, στα πρωτογεωμετρικά και γεωμετρικά χρόνια που ακολούθησαν, είναι μεγαλύτερη η πυκνότητα των οστράκων. Σύμφωνα με την άποψη του καθηγητή Αδ. Σάμψων, σ' αυτή τη θέση πρέπει να βρισκόταν η δεύτερη πόλη της Σκιάθου που αναφέρει ο Σκύλαξ τον 5ο αι. π.Χ.



5. Σκόπελος. Άποψη της χερσονήσου Στάφυλος.

Σκόπελος, θέση «Στάφυλος»

Στάφυλος ονομάζεται μια μικρή βραχώδης χερσονήσος στις ΝΑ ακτές της ήσου Σκοπέλου, ανάμεσα στους όρμους Βελανιό και Στάφυλο (εικ. 5). Σύμφωνα με την παράδοση, οι πρώτοι οικιστές του νησιού ήταν Κρήτες και ξεκίνησαν από την Κνωσό με αρχηγό τον Στάφυλο, γιο του Διόνυσου και της Αριάδνης. Ο Στάφυλος είχε πάρει μέρος και στην Αργοναυτική εκστρατεία. Αδελφός του Στάφυλου ήταν ο Πεπάρηθος, που έδωσε το όνομά του στο νησί και στη μεγαλύτερη πόλη του. Ο Στάφυλος ταυτίζεται με τον ίδιο τον Διόνυσο, κι αυτό γιατί στη Σκόπελο ευδοκίμους η άμπελος και ταυτίζεται με τον ίδιο τον Διόνυσο, κι αυτό γιατί στη Σκόπελο ταυτίζεται με τον ίδιο τον Διόνυσο και οικιστής της νήσου. Τα περί κρητικής καταγωγής απηχούν τη θαλασσοκρατία των Κρητών και πιθανότατα τις σχέσεις τους με τη Σκόπελο. Το 1936 στον όρμο Στάφυλο βρέθηκε τυχαία ένα χρυσό έλασμα. Έτσι ο καθηγητής Νικ. Πλάτων άρχισε την ανασκαφή ενός σπουδαίου μυκηναϊκού τάφου με δύο ταφές και πολλά και ποικίλα κτερίσματα, όπως αγγεία, ειδώλια, χάντρες, σφραγιδόλιθο, χάλκινα κοσμήματα, χάλκινα όπλα, ανάμεσα στα οποία ένα ξίφος με χρυσή επένδυση στη λαβή (εικ.

6), και χάλκινος διπλός πέλεκυς. Οι καθηγητές Πλάτων και Μαρινάτος υπέθεσαν ότι ο τάφος μπορεί να αποδοθεί στο Μινωίτη οικιστή της Πεπαρήθου Στάφυλο. Ο τάφος χρονολογείται στην ΥΕ ΙΙΑ.

Βιβλιογραφία

- A. Αρβανιτόπουλος, ΠΑΕ 1907, σ. 166 και ΠΑΕ 1908, σ. 163.
 Αποστολοπούλου Όλγα Κακαβογιάννη, Τοπογραφία της περιοχής Φερών Θεσσαλίας, ΔΔ 34 (1979), Μελέτες.
 Βερελής Ν., Ανασκαφικά έρευναι εν Θεσσαλία, ΠΑΕ 1951, σσ. 147-149 και 150-154, ΠΑΕ 1952, σσ. 120-123, 171-173, 181-184 και 179-181, ΠΑΕ 1953, σσ. 123-125.
 Γιαννόπουλος Ν., Δεύτεροι ανακαλύφεις μνημείων Θεσσαλικής προελληνικής γραφής και έτερα προϊστορικά αντικείμενα, σ. 107 κ.ε.
 Δελτιόν της εν Αλμυρώ Φιλαρχαίου Εταιρείας της Ώρφορος, τεύχος 7, σ. 3 κ.ε.
 Θεοχάρης Δ.Ρ., Πύραυρος, Θεσσαλικά, τόμος Β, Βόλος 1959.
 Όμηρος, Ιλιάδα Β, στίχ. 695 και 711-715.
 Όμηρος, Οδύσεια Γ4.
 Παπασιτίης Ν., Η σημερινή θέση της τοπογραφικής μελέτης της αρχαίας Θεσσαλίας, Θεσσαλικά, τόμος Β, Βόλος 1959.
 Τσούντας Χρ., Αι Προϊστορικά Ακροπόλεις Δαμνίου και Σέσκου, Αθήνα 1908.
 Beuignon Y., Recherches archéologiques à Phères, Paris 1937.
 R. Hope - Simpson and O.T.P.K. Dickinson, A gazetteer of Aegean Civilization in the Bronze Age, vol. I. The Mainland and Islands Göteborg 1979.
 Leskley Dorothy - Elstratou Nikolas, Archaeological excavations in Central and Northern Greece, New Jersey 1980.
 Milošić Vi., Bericht über die Deutschen archäologischen Ausgrabungen in Thessalien 1973, AAA 7 (1974) I, σσ. 43-75.
 Pelon Olivier, Tholoi, Tumuli et cercles funéraires, recherches sur les monuments funéraires de plan circulaire dans l' Egée de l' âge



6. Σκόπελος. Χρυσή λαβή ξίφους από τον τάφο στη θέση Στάφυλος.

du Bronze (Ile et Ile millénaires av. J.C.), Paris 1976.
 Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft XIX, I, σσ. 551-559.
 Stählin F., Das Hellenische Thessalien, Stuttgart 1924.
 Wace A.J.B. - Thompson M.S., Prehistoric Thessaly, Cambridge 1912.

The Mycenaean Magnesia

B. Adrimi - Sismani, Z. Malakasioti, A. Eustathiou-Batzio

At the inmost part of Pagasiticos Bay, on the west and south of the present town of Volos, three settlements have been developed with small time digression as regards their foundation and abandonment. They show a parallel growth from the Late Neolithic to, approximately, the end of the Mycenaean period. These settlements are the so-called «Palia» - identified by D. Theocharis with the ancient Iolkos-Dimiri and Peukakia. From all three only the first has continuously been inhabited until today. However, these three locations represent altogether a major Mycenaean center.

At Velestino, where the ancient Pheres was located and in the area of the Bakali magoula a Mycenaean settlement was thriving. Also in the vicinity of Velestino Petra is located at the shore of the drained Karla Lake.

The Aidiniotiki, Almyriotiki, Zereia, Phylaki, Pteleos, Hagioi Theodoroi magoulae are locations in the Almyros region that seem to have been inhabited from the Neolithic period to the Hellenistic years, at least some of them.

As regards the Mycenaean finds in the North Sporades islands, a settlement on Skiathos (Kephalia) and a tomb on Skopelos (Staphyfos) have been sofar located.